
De Twaalf Apostelen I

In een serie van zeven 'korte schetsen van een belangstellende leek' beschrijft Marieke An-schütz de twaalf leerlingen van Jezus.

De kring van twaalf - Het verraad

door Marieke Anschutz

Het is 3 uur in de middag en Goede Vrijdag. We zitten met velen in de kerk. De klagende toon van twee violen vult de ruimte en raakt ons in het hart. Op het altaar branden kaarsen boven de zwarte doek. Daarboven spreidt de stralende gestalte van de Herrezene troostend zijn armen uit. Donker, klein en onooglijk staat onderop het schilderij het kruis van Golgotha. Een vage lichtgroene gestalte hangt eraan – met hetzelfde wijde armgebaar. Twee gestalten aan weers-zijden, een man en een vrouw. Volgens de evangeliën behoorden zij niet tot de kerngroep, de Twaalf. Waar zijn ze gebleven, zijn metgezellen, de kring van Twaalf die hij eens tot zich riep? Zij verlieten hem in die donkere nacht. Wie waren zij en wat is er van hen geworden?

Direct nadat Johannes de Doper gevangen-genomen was door de gerechtsdienaren van koning Herodes, trok Jezus weg uit Judea en ging naar Galilea in het noorden van het land. Daar begon hij te prediken met dezelfde woorden die zijn voorloper Johannes de Doper gebruikte: 'Bekeert u, want het Rijk der hemelen is nabijgekomen.' Uit de vele volgelingen koos Jezus een soort lijfwacht van twaalf leerlingen. De evangelist Marcus beschrijft het zo: 'Hij ging de berg op en riep tot zich wie hijzelf wilde, en zij kwamen tot hem. Het waren er twaalf die hij ertoe be-stemde steeds met hem te zijn en door hem uitgezonden te worden om zijn boodschap te verkondigen met de volmacht, het volk van ziekten te genezen en demonen uit te drijven. Zo vormde hij de kring der Twaalf en gaf Simon de naam Petrus. Voorts Jacobus, de zoon van Zebedeüs en Johannes, de broeder van Jacobus; hun gaf hij de naam Boanerges, dat is: Zonen van de donder. En verder And-reas, Filippus, Bartholomeüs, Mattheüs, Tho-mas, Jacobus, de zoon van Alfeüs, Thaddeüs, Simon de Zeloot en Judas Iskarioth, die hem verraden heeft.' (Marc.3:13).

Het initiatief ligt duidelijk bij Jezus; hij vormt die bijzondere kring om zich heen. Hierbij

gaat het niet alleen om de individuele leer-lingen, het gaat vooral om de gemeenschap en om de functie van die gemeenschap. Ten eerste moeten deze twaalf leerlingen 'met hem zijn', dat wil zeggen: zij worden aange-steld om getuige te zijn van Jezus' woorden en daden; alles wat Jezus doet en zegt, moe-ten de Twaalf zien en horen. Zij moeten dat zo bewust mogelijk waarnemen en in zich opnemen om er later over te kunnen getui-gen. Ten tweede worden zij uitgezonden om datgene te doen wat Jezus zelf ook doet. Niet alleen zien en horen, ook het doen is belang-rijk. 'Hij riep de Twaalf tot zich en begon hen uit te zenden, twee aan twee, en gaf hun macht over de onreine geesten. - En zij ver-trokken en predikten dat het volk zich zou bekeren. En zij dreven vele boze geesten uit en zalfden vele zieken met olie en genazen hen.' (Marc.6:7). Zij staan voor een gemeen-schappelijke zaak, namelijk het verkondigen van het messiaanse tijdperk, zoals dat theo-logisch heet, en dat is niet alleen een zaak van woorden, van prediking, maar vooral ook van 'doen', van daden. Als Johannes de Doper vanuit de kerker waar hij gevangen zit, de vraag stelt: 'Zijt gij het die komen zou of moeten wij een ander verwachten?' dan ant-

woordt Jezus: 'Gaat heen en boodschapt Johannes wat gij hoort en ziet: blinden worden ziende, lammen wandelen, melaatsen worden gereinigd en doven horen; doden worden opgewekt en armen ontvangen het evangelie.' (Matth.11:2). Daaruit blijkt: als deze werken geschieden, kan Johannes weten dat de messiaanse tijd is aangebroken.

Jezus heeft de twaalf apostelen aangesteld en ook uitgezonden om hem te vertegenwoordigen, en wel in de letterlijke betekenis: waar zij spreken en daden verrichten in zijn Naam, is de Messias of in het Grieks 'de Christus' tegenwoordig. We zouden kunnen zeggen: de Twaalf vormen samen met Jezus de 'Messias', te vergelijken met een organisme. Als wij over Christus spreken, denken we aan één persoon. In het Joodse denken kan een veelheid functioneren als Een, zoals in het boek Genesis de Elohim of zoals in de brieven van Paulus de gemeenschap van christenen vergeleken wordt met het menselijk lichaam: een hoofd, vele ledematen en organen en toch één lichaam.

Het getal 'twaalf' doet denken aan de twaalf stammen van Israel, maar in de tijd dat Jezus op aarde wandelde, waren er slechts twee stammen over: Juda en Benjamin. De andere stammen waren verstrooid of leefden in het verborgene. Jezus kiest twaalf leerlingen uit om een nieuwe gemeenschap te vormen, een gemeenschap uit de geest en niet meer zoals vroeger vanuit bloedverwantschap. Deze Twaalf zijn nu 'zijn moeder, broeders en zusters' (Marc.3:35). Zo is de kring van Twaalf niet alleen een herinnering aan het verleden, maar ook een investering in de toekomst. In

de Openbaring van Johannes wordt ons deze toekomstige herstelde volkomenheid van de Twaalf in volle glorie getoond: de poorten en de fundamenten van het nieuwe Jeruzalem. Dit beeld spreekt ons van nature aan, omdat ons eigen lichaam in zijn verschillende ledematen en organen de twaalf tekens van de Dierenriem weerspiegelt.

Als individu, als eenling vermochten de discipelen niets. Als gemeenschap van Twaalf, geïnspireerd door de Zon in hun midden konden zij het heldere licht van een nieuw weten de wereld inbrengen. Dat is het wonder van het ontstaan van het Christendom.

Het verraad - Judas

Hij wordt als laatste in de opsomming genoemd, maar komt als eerste ter sprake. Te-

genover de eenzame gestalte van de Gekruisigde staat er slechts één die hem bijna evenaart: dat is Judas Iskarioth, die eveneens in grote eenzaamheid sterft. Hij is de enige van de Twaalf die niet vlucht, maar een daad stelt. In de evangeliën wordt steeds deze daad toegevoegd als de naam van Judas genoemd wordt, die hem verraden heeft. Zo is als in een klassieke tragedie de schaduw van het verraad vanaf het begin merkbaar.

Toch moeten we er ons steeds bewust van zijn dat daardoor 'Golgotha' mogelijk geworden is. Dat hem in die zin een ereplaats toekomt, blijkt uit een mozaïek in Ravenna (St. Apollinare): op de plaats van de eregast zit Judas Iskarioth tegenover Jezus aan de tafel van het Laatste Avondmaal. Op afbeeldingen uit latere tijd wordt die ereplaats ingenomen door die andere leerling, 'die Jezus liefhad', die aan zijn borst ligt als teken van een speciale band met de Christus. Deze leerling gaat als het ware geheel op in Jezus, is één met hem, ligt hem na aan het hart. De band tussen Jezus en Judas is van een geheel andere orde: Judas is de volmaakte Tegenover, het spiegelbeeld, en dat maakt hem tot zo'n grootse en tragische figuur.

Het is opvallend dat juist Johannes, 'de leerling die Jezus liefhad', in zijn evangelie het uitvoerigste over Judas schrijft. Bovendien wordt uit zijn beschrijving duidelijk, dat Jezus deze daad wilde, ja deze zelfs nodig had om het doodsproces in gang te zetten. Na de Voetwassing waar Judas nog bij is, zegt Jezus: 'Het schriftwoord moet vervuld worden: hij die mijn brood eet, heeft zijn hiel tegen mij opgeheven' (Joh.13:18). En even later, tijdens het Avondmaal: 'Na deze woorden werd hij bewogen in de geest'. Het zijn dezelfde woorden als vlak voor de opwekking van Lazarus. Wat nu volgt, lijkt van een zelfde soort importantie te zijn: het is erop of eronder. Wat gebeurt er?

Simon Petrus vraagt uit naam van de andere leerlingen en via de leerling 'die Jezus liefhad', over wie Jezus spreekt als hij zegt: 'Een van u zal mij verraden'. Jezus antwoordde: 'Deze is het voor wie ik het brood indoop en aan wie ik het geven zal'. Hij doopte het brood in en gaf het

aan Judas Simonszoon Iskarioth. Toen hij het brood had genomen, voer de satan in hem. Jezus zeide tot hem: 'Wat gij wilt doen, doe het snel.' (Joh.13:27). Het is alsof Jezus door het gewijde brood dat hij Judas aanreikt, hem de kracht geeft de gesloten kring van Twaalf te doorbreken en te doen wat hij moet doen, namelijk de gewapende dienaren van de overpriesters en Farizeeën halen om Jezus gevangen te nemen op een kwetsbaar moment.

'Toen hij heengegaan was, zeide Jezus: Nu is de Mensenzoon geopenbaard en in hem is God geopenbaard' (Joh.13:31). Met het Avondmaal is het innerlijke loslatingsproces begonnen. Door Judas wordt nu ook het uiterlijke doodsproces ingezet waardoor Golgotha mogelijk wordt. Het berouw en het heldere inzicht in de gevolgen van zijn daad, pleiten voor het gezichtspunt dat Judas andere verwachtingen van de Messias had. Heeft hij Jezus door zijn kus willen dwingen tot het tonen van zijn wonderbaarlijke macht? Misschien. In ieder geval lijkt het mij duidelijk, dat de gevolgen van zijn daad ook voor Judas onverwacht en zeker ongewenst waren. Anders had hij wel staan juichen langs de kant. De evangelist Mattheüs beschrijft hoe Judas in uiterste wanhoop de dertig zilverlingen, het verradersloon, terugbrengt naar de Tempel. Het is niet alleen het berouw over een, moreel gezien, verwerpelijke daad dat hem ertoe bracht zich daarna op te hangen. Het lijkt er eerder op dat de ontzaglijke reikwijdte van zijn daad in een flits tot hem doordrong, en dat de zwaarte van de verantwoordelijkheid daarvoor hem teveel werd. In die zin zouden we misschien mogen zeggen: hij stierf als een ingewijde.

Nooit wordt Judas alleen afgebeeld. Waar de twaalf Apostelen in reliëf, als houtsculptuur of geschilderd worden afgebeeld als individu, daar wordt de plaats van Judas ingenomen door Matthias, door wie na Hemelvaart het twaalfstal weer hersteld wordt. Maar op iedere uitbeelding van het Laatste Avondmaal is hij aanwezig, duidelijk herkenbaar. Judas Iskarioth hoort bij de gemeenschap van de Twaalf. Daar ligt de zin van zijn leven.